TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

LAUSUNTO
THL/2274/4.00.02/2018

Tarja Heino

8.1.2019

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Lausuntopyyntönne HE 237/2018 vp

Laki lastensuojelulain muuttamisesta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ja tulla kuulluksi otsikossa mainitusta asiasta. THL pitää tärkeänä hallituksen esityksen pyrkimystä huolehtia huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten perusoikeuksien toteutumisen turvaamisesta lailla. Yhteiskunnalla on asiassa ja suhteessa huostaanottamiinsa lapsiin erityinen vastuu.

Eri yhteyksissä on tullut ilmi sijoitettuihin lapsiin kohdistunutta kaltoinkohtelua ja lasten oikeuksien suhteetonta rajoittamista, ja sitä voi tapahtua laitosten ohella muissakin sijoituspaikoissa. Ammatillisessa perhehoidossa ja sijaisperheissä on sijoitettuna 70 % huostaanotetuista lapsista. Myös näissä paikoissa joudutaan käytännössä tilanteisiin, joissa huostaanotettujen lasten oikeuksien toteutumista rajoitetaan. *Suomalainen lastensuojelun laitoshuollon järjestelmä poikkeaa kansainvälisesti muista.* Ensinnäkin lastensuojelulaitoksia ei luokitella eikä porrasteta niiden toiminnan luonteen perusteella, ja kaikkia laitoksia (pienten lasten vastaanottokodista teinien kolukotiin) *koskee sama lainsäädäntö.* Kuitenkin laissa säädeltyjä rajoitustoimia joudutaan käyttämään eniten yksiköissä, joihin sijoitetaan *vaikeimmin oireilevia* lapsia. Julkinen keskustelu koulukodeista ja EOAM ratkaisut koskevat pääosin tällaisia yksiköitä. Näihin yksiköihin sijoitetuilla lapsilla on usein vahvan lastensuojelutarpeen ohella taustallaan psykiatrista oireilua ja rikoksia, joihin *Suomessa vastataan lastensuojelupalveluin* eikä suljetulla hoidolla (nuorisovankilan tai kuten Ruotsissa SIS:n alaisten laitosten vahvasti rajoittavin keinoin). Eduskunnassa oleva esitys ei tuo tähän mitään uutta, mutta onneksi jatkotyö on HE:n mukaan kuitenkin päätetty aloittaa sosiaali- ja terveysministeriössä.

Nykyisen lainsäädännön tapaan esityksessä ehdotetaan, että lastensuojelulain mukaisista rajoituksista ainoastaan yhteydenpidon rajoittamista voidaan käyttää myös perhehoitoon sijoitetun lapsen kohdalla. *Muiden rajoitustoimenpiteiden tarve on ammatillisessa perhehoidossa ilmeinen*, ja se saattaa perhehoidon käytön lisääntyessä yhä enemmän ilmetä myös sijaisperheissä (toimeksiantosuhteisessa perhehoidossa). Sijaisvanhemmat saattavat jäädä kovinkin neuvottomiksi ja turvattomiksi vaativaa erityishoitoa tarvitsevien lasten ”tavanomaisen kasvatuksen” kanssa. Vaikka laitoskäytäntöjen tuomista perhehoitoon tuleekin välttää, on linjauksille ja suosituksille ilmeinen tarve myös perhehoidossa. HE:n taloudellisia vaikutuksia käsittelevässä osassa viitataan lainmuutosten toimeenpanon ja täydennyskoulutuksen tueksi valmisteltavaan valtakunnallinen toimeenpano-ohjelmaan. ***THL pitää tärkeänä, että toimeenpanon tuesta huolehditaan ja että sosiaali- ja terveysministeriölle annetaan asetuksenantovaltuus tarvittavien kansallisten linjausten laatimiseen sekä muutosten toimeenpanoa tuetaan niin, että ohjeistus voidaan viedä myös Lastensuojelun käsikirjaan.***

Globaali verkottuminen ja sen mahdollistavien välineiden käyttö on kestoaihe ”tavanomaisessa kasvatuksessa”. Somen käyttö laitoksissa ja sen kautta tapahtuva yhteydenpito lisää kiusaamisen ja lasten hyväksikäytön riskejä ja ongelmia, mutta HE:ssä ei oteta lainkaan kantaa tähän ilmiöön. Yhteydenpidon rajoittaminen olisi esityksen mukaan mahdollista myös ilman, että tiedetään kehen henkilöön tai henkilöihin rajoitus kohdistuu, mutta selkeämpi kanta olisi tarpeen kirjata.

THL kiinnittää erityistä huomiota muutamaan isoon periaatteelliseen asiaan ja liittää lausuntoon pykäläkohtaiset kommentit ja ehdotukset.

Tarja Heino

8.1.2019

Rajoitustoimet kattamaan ammatillisessa perhehoidossa toteutuva sijaishuolto

Perhehoito määritellään julkiseksi hallintotehtäväksi, joka ei sisällä julkisen vallan käyttöä. THL katsoo liikuttavan vallan harmaalla alueella koskien sijaishuollossa oleviin lapsiin kohdistuvia rajoituksia myös perhehoidossa, mutta erityisesti ammatillisen perhehoidon piirissä. *Ammatillinen perhehoito muistuttaa käytännössä pienimuotoista laitoshuoltoa, jossa hoidossa voi olla seitsemän lasta (PHL 2015/263, 8 §) tai jopa enemmän (9 §) ja käytännössä lasten tarpeet eivät juurikaan eroa laitoksiin sijoitettujen lasten tilanteesta.* Kuitenkin henkilöstön määrän ja koulutuksen osalta siltä ei edellytetä vastaavaa tasoa kuin laitoksen asuinyksikön hoito- ja kasvatushenkilöstöltä. Kun laitoksen asuinyksikössä seitsemää lasta kohden on oltava seitseman koulutettua hoitajaa, ammatilliseen perhekotiin riittää vähintään kaksi tehtävään sopivaa perhehoitajaa, joista ainakin yhdellä perhehoidon hoito- ja kasvatustehtäviin osallistuvista on lisäksi tehtävään soveltuva koulutus ja riittävä kokemus hoito- tai kasvatustehtävistä (PHL 2015/263, 6 §). Ammatilinen perhehoito jo nykylainsäädännön mukaan edellyttää aluehallintoviraston lupaa. **THL ehdottaakin, että huomioidaan rajoitustoimien käyttöön liittyvät säädöstarpeet *soveltuvin osin myös ammatillisessa perhehoidossa***. Perhehoidon luonne ja tukitarpeet muuttuvat hoidon vaativuuden myötä, ja THL arvioi asian ajankohtaistuvan myös ennakollisen valvonnan vaatimien resurssien, ohjauksen ja rajoituskäytäntöjen suhteen. Sijaishuoltoyksiköistä suurin osa on jo yksityisiä laitosyksiköitä ja ammatillisia perhekoteja.

Luvattomasti laitoksesta poistuneiden palauttaminen

HE 69 a § ei sisältynyt lakiesitysluonnokseen, josta kesällä 2018 pyydettiin lausuntoja. Merkittävän muutoksen edellyttämä monipuolinen kuuleminen ja näkökohtien arviointi jää nyt valiokunnan eduskuntakuulemisen yhteyteen. Asia on varsin kiistanalainen. Vankka yksimielisyys on siitä, että sijaishuollosta luvatta poissa olevien lasten etsintää ja takaisin sijaishuoltopaikkaan kuljetusta koskeva *sääntely on* lapsen edun – terveyden ja turvallisuuden – ja sijaishuollon tarkoituksen toteuttamisen näkökulmasta tärkeää ja *välttämätöntä*. Luvattomiin poissaoloihin liittyy päihteiden käyttöä, rikollisuutta tai seksuaalista ja muuta lasten hyväksikäyttöä. On erityisen tärkeää on, että luvattomia poissaoloja voidaan ehkäistä ennalta, että niitä on mahdollisimman vähän ja että ne kestävät mahdollisimman lyhyen ajan. Esityksen mukaisesti laitoksen onkin viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi. Esityksessä myös suositetaan, että henkilö olisi lapselle entuudestaan tuttu. Tämä edellyttäisi valmiutta ja erityisjärjestelyjä sen turvaamiseksi sekä niin kunnan kuin laitoksen henkilöstöltä etsintöihin liittyvää osaamista (kokemuksen tuoma "hiljainen tieto", yhteistyöverkostot viranomaisiin, kuljetusten turvallisuus). *Käytännössä valtaosalla sijaishuollon yksiköistä ei ole mahdollisuuksia ja edellytyksiä tällaisen valmiuden ja osaamisen ylläpitämiseen, eikä etenkään kaavaillussa aikataulussa*. Säädöksen voimaantulo esitetyssä muodossa merkitsisi useissa tapauksissa lapsen edun heikkenemistä. *THL arvioi, että luvattomat poissaolot pitkittyisivät, ja lapsen terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät riskit lisääntyisivät.* Sijaishuoltopaikan henkilökunta tuntee yksikköön sijoitetut lapset ja osaa arvioida sen, keiden kohdalla ja missä tilanteissa on mahdollista ja välttämätöntä, että lakiesityksen perustelutekstin mukaisesti omahoitaja noutaa kadoksissa olleen lapsen takaisin yksikköön. Sosiaalityön resurssit ovat rajalliset, eikä kunnan sosiaalipäivystyksen käyttö takaa lapselle tuttua henkilöä. Olennaista on se, että lapsi saadaan mahdollisimman pian ja turvallisesti takaisin sijaishuoltopaikkaan. *Tämä tavoite voidaan saavuttaa myös tehtävään erikoistuneiden sosiaalihuollon ammattilaisten tuottamana palveluna.*

Hallituksen esityksen mukaan lapsen etsintää ja kuljettamista ei saisi toteuttaa ostopalveluna. Tällaiseen toimintaan erikoistuneita yrityksiä on, ja niiden palveluille on ollut kysyntää. Etsinnän osalta toiminnan on tulkittu olevan tosiasiallista huostaanottopäätöksen täytäntöönpanoa (EOAK/7024/2017). *Tällaisen toimivallan delegointi on pulmallista, mutta asiaan ei ole esitetty eikä*

punnittu vaihtoehtoisia ratkaisuja. Nyt HE 69 a § perustelut nojaavat lähinnä puuttuvaan säädöspohjaan ja sen osalta mm. salassapidettävien tietojen luovuttamiseen. Olisiko asia ratkaistavissa ensi vaiheessa niin, että sijaishuoltopalveluita kilpailutettaessa julkinen valta sallisi palveluntuottajalle alihankkijoiden käytön tietyin kriteerein ja tässä tarkoituksessa? ***THL pitäisi varsin perusteltuna selvittää tarkemmin,*** helpottuisiko tilanne, jos sijaishuoltopaikalta (palveluntuottajalta) edellytetään puitesopimuksessa hyväksyttyä alihankkijaa, jota sitoo vastaavat vaitiolositoumukset kuin palveluntuottajaa. Jotta 69 a §:n tarkoitus sijaishuoltopaikasta luvatta poistuneen lapsen löytämisestä ja mahdollisimman pikaisesta sekä turvallisesta palauttamisesta voisi toteutua mahdollisimman hyvin, ***THL:n mukaan etsinnästä ja kuljetuksesta tulisi nimenomaisesti säätää. Tulisi selvittää, voisiko yksityisen palveluntuottajan kanssa tehdä sopimuksen sillä edellytyksillä, että palvelu olisi luvanvaraista ja toiminnalle, toimintavaltuuksille sekä henkilöstön kelpoisuudelle asetettaisiin vastaavat kriteerit ja että toimintaa valvottaisiin.***

HE:n 69 a § 4 momentissa on ehdotettu säädettäväksi lasta kuljettavalle henkilölle mahdollisuus kuljetuksen turvallisuuden varmistamiseksi pitää lasta lyhytaikaisesti kiinni. HE:ssä ei esitetä muutosta voimassa olevan lain kiinnipitoa koskevaan 68 §:ään, joka sallii kiinnipidon *lastensuojelulaitoksessa tai sen alueella.* Nyt käytännön tilanne on se, että laitoksen työntekijöillä ei ole oikeutta ottaa lasta kiinni laitoksen ulkopuolellla. Luvattomasti sijaishuoltopaikasta poissa olevien lasten löytämistilanteet ovat usein luonteeltaan sellaisia, että niissä lapsen palauttamiseksi laitokseen tarvitaan myös valtuudet laissa määritellyin perustein kiinnipitämiseen. Lapsen edun mukaista on säätää asioista niin, että luvattomien poissaolojen määrä ja erityisesti myös kesto saadaan lyhenemään. *Siksi THL katsoo, että lastensuojelulaitoksen (sekä etsintä- ja kuljetuspalvelun) työntekijöiden toimivalta tulee säätää niin, että työntekijöillä on laissa säädellyin perustein mahdollisuus kiinnipitoon myös luvattomasti poissaolleen lapsen tavoittamistilanteessa.*

Tavanomainen kasvatus

HE pyrkii selkeyttämään tavanomaisen kasvatuksen ja perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa. Selkiytys ei ole kaikilta osin onnistunut. Tavanomainen kasvatus on laaja, tilannesidonnainen ja epämääräinen käsite, joka sitoutuu aikaan, kuten perustelutekstissä todetaan. Huostassa on yhä enemmän lapsia erilaisista kulttuureista, eri tavoin vammaisia ja sairaita lapsia, joiden hoito ja huolenpito edellyttää erityisiä välineitä, kohtelua ja kasvatusta. Erityistarpeinen lapsi on myös tavallinen lapsi, joka tarvitsee yhdenmukaista, mutta ainutlaatuiseen tilanteeseensa sopivaa kasvatusta, jossa saattaa olla erityisiä piirteitä. HE:n käsitemäärittelyssä luetellaan, mitä tavanomainen kasvatus ei ole ja todetaan milloin rajoituksia voidaan tehdä. *THL katsoo, että on riittävää määritellä laissa kriteerit sille, milloin rajoituksia saa tehdä.Sen lisäksi toimeenpanon ohjauksessa (koulutus ja käsikirja) on tarpeen käsitellä asiaa laajemmin ja syvällisemmin.*

Kustannusvaikutukset

HE on valmiseteltu budjettilakina. Kustannusvaikutuksissa on huomioitu STM:n, Avien ja THLn henkilöstöresurssien lisäystarpeet. HE:n mukaan on tarkoitus valmistella lainmuutosten toimeenpanon ja täydennyskoulutuksen tueksi valtakunnallinen toimeenpano-ohjelma ja samalla vahvistaa lastensuojelun lainsäädännön kehittämiseen, toimeenpanoon ja ohjaukseen sekä siihen liittyvän tiedonkeruuseen ja tutkimukseen tarvittavia henkilöstövoimararoja. THL on tästä vahvasti yhtä mieltä, mutta ***THL korostaa, että resurssilisäyksen tarve on jatkuva****, eikä se siten rajoitu yhteen budjettivuoteen.*

Uudistus sisältää ehdotuksia, joista ei HE:n mukaan aiheudu lisäkustannuksia. THL arvioi hieman toisin. Uudistus tähdentää henkilöstön riittävyyttä, osaamista ja perehdytystä. Jatkossa laadittavan toimintaohjelman toteutuminen edellyttää käytännössä monenlaisia resursseja.

Säädöskokonaisuuden omaksuminen on erittäin vaativa tehtävä. Sekä täydennyskoulutussisältöjen valmisteluun että ohjeistuksen laatimiseen tarvitaan juridiikan ja sisällön asiantuntijoiden yhteistyötä, ja prosessinomaiseen täydennyskoulutukseen osallistuminen vie työaikaa. Myöskään 69 a §:n täytäntöönpanon seurauksena tulevia lisäkustannuksia ei ole huomioitu. Kuntien kilpailutukset määrittävät henkilöstöresurssin, mikä on käytännössä johtanut siihen, että minimivaatimus on myös maksimi. Lasten ja nuorten hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä henkilöstöä voi myös vaihdella, jolloin toimittaessa puitesopimusten mukaan ja lakia noudattaen (siis tarvittaessa henkilöstömäärää lisäten) taloudellinen riski lisähenkilöstön palkkaamiseen on palveluntuottajalla. Tämä johtaa siihen, että käytännössä lisäresurssia ei palkata, vaikka siihen olisi tarve. *Sukupuolivaikutusten osalta THL arvioi, että etsintä- ja hakumatkojen edellyttämä molempien sukupuolten valmius pitäisi myös huomioida resursseissa.*

Perusteluissa toistetaan useassa yhteydessä, että kyse ei ole uudesta tehtävästä ja että asiasta on jo säädetty. *Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että säädöksen toteuttamiseen olisi ollut riittävät resurssit tai että asiakasmitoitus olisi kohtuullinen.* EOAM on myös kannanotoissaan todennut resurssikysymysten olevan vahvasti ongelmien taustalla. Lausuntokierroksen palautteissa henkilöstön koulutusvaatimusta kannatettiin, mutta myös aiheellisesti muistutettiin, että vaadittua koulutusta ei tällä hetkellä ole olemassa tai saatavilla.

Voimaantulo

THL ehdottaa, että *muutokset tulisivat kaikilta osin voimaan vasta 1.1.2020.* Rajoituspäätöksiä koskevat muutokset edellyttävät muutoksia asiakasasiakirjojen rakenteisiin ja tietojärjestelmiin, eikä tämä työ ehdi valmistua 1.4.2019 mennessä. Lisäksi muutokset edellyttävät ohjausta jonka valmisteminen ja käyttöönotto ei ehdi toteutua parissa kuukaudessa.

Suomesta puuttuu yhtenäinen lastensuojeluyksiköitä koskeva tietokanta. Tällainen tietopohja tarvitaan, kun sosiaalityöntekijä etsii lasten tarpeisiin vastaavia sijoituspaikkavaihtoehtoja, kun kunnat ja aluehallintovirastot seuraavat ja arvioivat alueellaan toimintaa ja tarjontaa ja kun THL seuraa ja arvioi alan kehitystä. Aluehallintoviranomaisen tehtävänä on arvioida laillisuusvalvonnan rinnalla toiminnan tarkoituksenmukaisuutta ja laatua, ja siihen tarvitaan ajantasaista tietopohjaa. Ehdotettu tietopohja tarjoaisi mahdollisuuden seurata myös rajoitustoimiten käyttöä ja niiden kohdentumista. *Mikäli valiokunta näkee tärkeäksi rajoitustoimien käytön seurannan, se voisi muotoilla asiasta ponnen ja näin vahvistaa tarvittavan kansallisen tietopohjan perustamista LAPE-ohjelman puitteissa tehdyn valmistelun toimeenpanemiseksi (Lasteri).*

Pääjohtaja — Markku Tervahauta

Johtaja — Tuire Santamäki-Vuori

LIITE Pykäläkohtaiset muutosehdotukset

Tarja Heino

8.1.2019

LIITE Pykäläkohtaiset muutosehdotukset

4a § - poistetaan. THL ei kannata tavanomaisen kasvatusken käsitteen tuomista lain 4a §:ksi, vaan pitää olemassa olevaa viittausta lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ennetun lain 1 §:ssä säädettyyn oikeuteen kaikkia lapsia koskevana ja siten riittävänä. Ehdotuksen yksityiskohtainen perustelu on pitkä ja se toistaa asiallisesti LHL 1 § sisältöä. Lisäksi 1 momenttiin on tuotu "objektiivisesti" hyväksyttävien rajojen asettaminen. Tätä sisältöä ei ole lainkaan avattu perusteluissa, ja THL ennakoi sen suhteen tulkintavaikeuksia. Jos tätä ei poisteta, THL ehdottaa objektiivisen tilalle vähintään: *yleisesti* hyväksyttävien rajojen asettaminen.

30 § - Asiakassuunnitelma
2 momentti**. Lisätään** momentin loppuun uusi lause koskien nimenomaan huostaanotettua lasta: Huostaan otettua lasta koskeva asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin ***vähintään kahdesti*** vuodessa.

4 momentti koskee lapsen vanhempia. On tarpeen varmistaa, että perheen lähellä ja arjessa on tukiverkkoja ja -henkilöitä, jotta lapsi voi turvalisesti palata kotiin. Erityisesti näitä tilanteita varten momentin loppuun ehdotetaan **lisäystä**: Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon ***sekä vanhempien tukemiseen osallistuvien henkilöiden*** *kanssa.*

5 momentin sisältö kattaa lähinnä lapset, vaikka kysymys on myös ja erityisesti nuorista. Nuoret ovat itsenäistymässä ja siirtymässä itsenäiseen aikuiseen elämään, joten avun järjestäminen "hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville" on riittämätöntä. Nuorille on tässä elämänvaiheessa tärkeintä koulutuksen – erityisesti toisen asteen opintojen aloittamiseen ja keskeyttämisen ehkäisemiseen tarvittava tuki - työllistyminen, toimeentulon, harrastusten ja asumisen verkostot sekä suhteet vertaisiin. Toisaalla sivistyksellisten oikeuksien turvaaminen tarkoittaisi myös toisen asteen koulutuksen turvaamista ja tukea siihen (ei vain varhaiskasvatusta ja peruskoulua). **Ehdotetaan lisättäväksi** momentin loppuun lause: ***Nuoren siirtyessä itsenäiseen elämään ja asumiseen asiakassuunnitelmaan kirjataan lisäksi tässä nivelvaiheessa tarpeellisen tuen järjestyminen yhteistyössä nuoren elämään kytkeytyvien tahojen kanssa.***

30 a § - otsikoksi voisi muuttaa kuulumaan asiaa kuvaava: **Erillinen hoito- ja kasvatussuunnitelma**.

THL ehdottaa selkiyttävää uutta muotoilua: Sijaishuoltopaikan tulee täydentää asiakassuunnitelmaa tarvittaessa erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. ***Hoito- ja kasvatussuunnitelma tulee laatia viipymättä, jos*** lapseen on kohdistettu sijaishuollossa rajoituksia tai on todennäköistä, että lapseen tullaan kohdistamaan rajoituksia. Hoito- ja kasvatussuunnitelman tarkoituksena on ***ennakoida, kuvata ja konkretisoida toimintaa lapsen asiakassuunnitelman tavoitteiden toteutumiseksi erityisissä tilanteissa.***

32 a § - Ehdotetaan **lisättäväksi:** Jos lapseen on kohdistettu tämän lain mukainen rajoitus, kiireellinen sijoitus, ***sijaishuoltopaikan muutos*** tai huostaanotto hänen ollessaan tilassa, jossa…

52 a § - Otsikkoon ehdotetaan **laajennusta**: Sivistykselliset oikeudet sijaishuollon ***ja jälkihuollon*** aikana

2 momentti. Ehdotetaan toisen asteen koulutuksen **lisäämistä** sivistyksellisiin oikeuksiin sekä momentin loppuun lisäystä, joka laajentaa oikeudet myös sijoituksen lakkauttamisen aikaan: Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee tehdä yhteistyötä varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ***tai toisen asteen opetuksen*** järjestäjän kanssa lapsen kodin ulkopuolisen sijoituksen valmistelun aikana, **sijoituksen *ja sen lakkauttamisen* aikana *sekä nuoren jälkihuollon valmistelun ja sen toteuttamisen* aikana.**

60 § - Henkilöstöä koskeva pykälä sijoittuu laitoshuollon otsikon alle. Kun perhehoidon osalta viitataan vain perhehoitolakiin, ratkaisu jättää harmillisesti ammatillisen perhehoidon sen säätelyn ulkopuolelle, että asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne tulisi ottaa huomioon henkilöstön määrässä ja henkilöstörakenteessa. Kuitenkin olisi tärkeää vahvistaa resursseja niin, etteivät sen puutteet aiheuta

epätarkoituksenmukaista rajoitusten käyttöä. THL ehdottaa, että 1. momentiksi nostettaisiin nykyisen ehdotuksen 3. momentti niin, että se kattaisi myös em. sijaishuollon toimintayksiköt: ***Lastensuojelulaitoksen ja ammatillisen perhekodin*** hoito- ja kasvatustehtävässä olevan henkilöstön määrässä…

THL pitää tärkeänä, että rajoitusta koskevien pykälien 60 – 80 § osalta selvitetään niiden *soveltamisalan laajentaminen koskemaan myös ammatillisia perhekoteja*.

11 luku otsikko Rajoitukset sijaishuollossa *viittaa sijaishuoltoon kokonaisuutena*, muodosta riippumatta.

Yleiset edellytykset 61 a § liittyvät myös perhehoidossa olevan lapsen oikeuksiin, mutta *vain yhteydenpidon rajoittamisen osalta.*
THL arvioi, että säädöskokonaisuuden toimeenpano käytönnössä edellyttää täydennyskoulutussisältöjen valmistelua, prosessinomaisen koulutuskokonaisuuden järjestämistä sekä ohjeistusta. Tämä edellyttää vahvaa juridiikan ja sisällön asiantuntijoiden yhteistyötä ja kansallista ohjausta.

61 b § - **Otsikko** Yleinen hyvää kohtelua koskeva suunnitelma - löytyisikö selkeämpi käsite kuvaamaan tätä toimintaa kuvaavaa huoneentaulua ja yksikön sääntöjä? Esim. *Yksikön toimintaperiaatteet.*

Suunnitelma voi HE perustelujen mukaan olla osa omavalvontasuunnitelmaa, kuitenkin niin että se on erillinen selkeä oma kokonaisuutensa, ja se tulee arvioida ja tarkastaa vuosittain. Pykälän teksti taas edellyttää sen olevan osa omavalvontasuunnitelmaa. Kun asia on tärkeä myös ammatillisten perhekotien osalta, ehdotetaan näiden asiakirjojen välisen suhteen kirjaamista kahteen lauseeseen.

THL ehdottaa lisäystä: Palvelujen tuottaja vastaa siitä, että lastensuojelulaitoksessa ***ja soveltuvin osin ammatillisessa perhekodissa***, jossa tämän lain nojalla sijoitetun lapsen hoito ja huolenpito järjestetään, laaditaan yleinen hyvää kohtelua koskeva suunnitelma. ***Suunnitelma voi olla osa*** omavalvontasuunnitelmaa.

65 § - Aineiden ja esineiden haltuunotto
Yksityiskohtaisissa perusteluissa ei käsitellä millään tavalla puhelinta ja internettiä. Sometus saattaa aiheuttaa riskin hyväksikäyttöön, ja nämä digitaliset välineet ovat oleellinen osa lasten ja nuorten arkea. Näiden välineiden käytön ymmärtäminen ja rajoittaminen on jokapäiväinen asia "tavanomaisessa kasvatuksessakin", ja lienevät asia joka sisältyy 61 b §:n mukaisiin yksikön toimintaperiaatteisiin. Ilmeisesti nämä välineet sisältyvät 3. momentin alaan.Tupakointia koskeva muotoilu jättää harkinnan laitoksen johdolle, eikä tupakointia tai tupakkatuotteiden hallussapitoa siten kielletä. THL ennakoi tämän muotoilun johtavan kirjaviin käytäntöihin laitosten välillä.

69 a § Otsikkoon ehdotetaan muutosta, joka paremmin kuvaisi pykälän sisältöä: ***Menettelyt* luvatta *lastensuojeluyksiköstä* poistuneen lapsen *palauttamiseksi***
Jos tässä pykälässä säädettäisiin vain kuljettamisesta, otsikko kuvaisi sitä. Mutta tässä säädetään koko prosessia koskevista menettelyistä: lapsen etsintä, löytäminen ja kiinni ottaminen.

1 mom ohjaa sopimaan kuljettamisesta: Lapsen olinpaikan selvittyä laitoksen ***ja ammatillisen perhekodin*** ja lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan viranomaisen tulee yhteistyössä sopia lapsen kuljettamisesta takaisin. Käytännössä sopiminen tarkoittaa, että kunnat edellyttävät sijoituspaikan järjestävän ja hoitavan kuljetuksen. Nykyisessä sosiaalityöntekijöiden työ-/resurssitilanteessa perustelutekstissä kuvattu tilanne, jossa vastuusosiaalityöntekijä lähtee taksilla kuljettamaan lasta takaisin lastensuojeluyksikköön, ei näytä realistiseslta.

2 mom **THL ehdottaa lauseen "Lapsen etsintää ja kuljettamista ei saa toteuttaa ostopalveluna" poistamista**. Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, ettei tällä hetkellä ole olemassa säännöksiä siitä, kuka voi kuljettaa ja saattaa luvattomasti laitoksesta poistuneen tai sinne palaamatta jääneen lapsen takaisin lastensuojelulaitokseen. Kuljettamisesta itsessään ei ole ollut varsinaista sääntelyä, ja käytännössä lasten kiinniottoon, noutamiseen ja kuljettamiseen on käytetty myös yksityisiä palveluntuottajia. Edelleen perusteluissa todetaan, ettei yksityisillä

palvelujen tuottajilla ole oikeutta käyttää voimakeinoja tai lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Uudella säännöksellä on tarkoitus selkeyttää nykytilaa.
Koska tämän pykälän valmistelua ei ole käytetty lasusuntokierroksella, olisi ollut tarpeen yksityiskohtaisissa perusteluissa tuoda esiin, millaiset käytännössä ilmenneet ongelmat perustelevat kategorista ostopalvelujen kieltoa. Onko sellaisia havaittu? Miksei tässä yhteydessä lähtökohdaksi oteta harkintaan vaihtoehto, että mahdollistetaan yksityisten palvelujen käyttö ja säädetään toiminnan luvanvaraisuus, tietojen luovuttaminen, valvonta, toiminnan kriteerit, henkilöstön pätevyys, oikeus käyttää väliaikaisia rajoitustoimia ja voimakeinoja sekä kirjausvelvollisuus?

74 § - Rajoitustoimenpiteiden käytön raportointi sosiaalityöntekijöille on johtanut käytäntöön, että mihinkään ei kerry seurantatietoa rajoitusten käytöstä eikä siten valvontaviranomaisetkaan voi seurata rajoitusten käyttöä ja sen sijoittumista ja kasautumista yksikkökohtaisesti. **THL pitää tärkeänä, että rajoitustoimien käyttöä voidaan seurata kansallisesti**. Ensi vaiheessa niistä tulisi lähettää kuukausittaiset summatasoiset tiedot aluehallintoviranomaiselle ja jatkossa näiden tietojen tulisi sisältyä lastensuojeluyksiköiden yhtenäiseen tietokantaan. THL on tehnyt selvitykset "Lasterin" perustamisesta, ja se tarjoaisi välineen sekä valvontaan että seurannan kehittämiseen.

3 mom **ehdotetaan lisäystä**: Kirjaamisten sisältö on lähetettävä tiedoksi 13 b §:ssä tarkoitetulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuukausittain. ***Toimintayksikön on lisäksi toimitettava kuukausittain yhteenveto käyttämistään rajoitustoimista ilman henkilötietoja yksikön toiminta-alueen aluehallintoviranomaiselle.*** Kirjaamisen sisällöstä ***ja yhteenvedosta*** voidaan tarvittaessa säätää tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

80 § - Muu valvonta

1 mom **Ehdotetaan lisäys**: Aluehallintoviraston on seurattava ***ammatillisten perhekotien (Perhehoitolaki 2015/263, 20 §) sekä*** lastensuojelulaitosten toimintaa 79 §:ssä säädetyn lisäksi omasta aloitteestaan tapahtuvien tarkastuskäyntien avulla ja erityisesti valvottava 11 luvun nojalla tehtäviä rajoituksia lastensuojelulaitoksissa. Aluehallintoviraston on valvontaa toteuttaessaan varattava lapselle tilaisuus luottamukselliseen keskusteluun aluehallintoviraston edustajan kanssa.